

MARIA POSTU

MARGITT (fragment)

Căutând-o din ochi pe vechea sa prietenă Otilia, Brâncuși observă lângă ea o fată care îi atrage atenția. O studiază de la depărtare și apoi se apropie de cele două fete. Dar ce-l atrage pe Brancuși? Frumusețea ei neobișnuită, ochii mari și profunzi prin care deosebești o artistă de o femeie comună, ovalul ca de madonă al feței? Brâncuși care deja se specializase în a desprinde eternitatea dintr-un chip de femeie sau dintr-un trup adolescentin, nu o mai putea privi cu pofta cu care privești o bucată de carne din galantar, nici cu plăcerea cu care te apropii de o floare proaspăt înflorită într-o grădină publică atras de parfumul și coloritul ei. Figura ei emana o strălucire și un mister pe care ar fi vrut să le transpună în materialele cu care lucra fără să-i micșoreze vraja. Dar cum să reușești așa ceva? »Cum aş putea să o determin să-mi pozeze fără să vadă în mine un imitator al lui Rodin sau un Don Juan care se îndrăgostește mai întâi de model și abia apoi ajunge la esența ei în lucrare? Da, da, trebuie să am încredere în mine și în ceea ce am realizat până acum, îşi spunea tânărul în timp ce o fixa insistent, făcând-o să roșească și apoi să o privească acuzator pe Otilia : « Ce fel de prieten al tău e acesta care mă privește de parcă ar vrea să-mi sugă sufletul? » « Dar de ce mă îndoiesc oare de faptul că orice nouă lucrare , indiferent de tema aleasă , e mai bună decât cea precedentă ? De pildă, Rugăciunea, monumentul funerar pentru Petre Stănescu, Cumințenia pământ-

tului, lucrări realizate între 1907-1908, prima variantă a Sărutului din aceeași perioadă , fuseseră remarcate deja de amici și inamici deopotrivă, ceea ce dovedește că intențiile mele de a mă desprinde de drumul sculpturii academice se vor împlini. «

Întâlnirea cu Margit era o piatră de hotar pe care tânărul artist încă nu știa cum s-o prelucreze și cum să o facă să se desprindă prin lucrarea sa, din anonimatul zecilor de busturi ale unor artiști academici , așa cum frumusețea ei stranie o făcea să se remarce dintre zecile de chipuri feminine care îi treceau prin fața ochilor zilnic fără să simtă nevoia să le captureze sufletul în nehotarele unei lucrări. Rareori o femeie îl făcea să o privească în rimul rând ca un artist, în al doilea rând ca un sculptor în al treilea rând ca un bărbat. Tânăra din fața lui îi trezise toate instinctele adormite sau în așteptare. Brâncuși o privea , o sorbea din priviri, învăluind-o în forme și lumini doar de el văzute, atras de perfecțiunea și imperfecțiunea deopotrivă de seducătoare ale tinerei femei, fiind deja nerăbdător să caute materialul cel mai potrivit și momentele de grație în care să înceapă înobilarea chipului de carne într-o copie eternă. Era un contrast evident între vulgaritatea și mediocritatea locului în care veneai în primul rând să-ți potolești simțurile, și frumusețea de madonă a tinerei femei. Pe de altă parte , puritatea asociată de obicei cu sfințenia madonei avea ușoară tentă de lascivitatea încât te puteai întreba dacă femeia aceea este o sfântă sau o femeie ușor de abordat și cucerit. Sau mai multe, nu avea de unde să știe cât de greu și de lung va fi acest proces de transfigurare. Și nu a fost nevoie de formule protocolare, de politeturi sofisticate ca în cazul altor femei, pentru ca între cei doi să se nască un fluid magnetic și să o determine pe cea care avea să fascineze mințile a sute de critici și milioane de admiratori ai artei lui Brâncuși, să-l viziteze pe sculptor la Brâncuși, să-i servească de model, să accepte să fie doar un cocon ascuns în numeroase busturi de lut pe care i le făcea artistul, fără să îi spună când și cum se va naște capodopera. Când în sfârșit simți că intensitatea privirilor bărbatului scăzuse sau poate că ea se obișnuise cu căldura lor, fata îndrăzni să răspundă fluidului magnetic transmis de ochii lui și știu că era decisă să se lase călăuzită de el indiferent în ce direcție avea să o ducă. Avu curajul să fie ea cea care punea condiții : « Nu sunt model, sunt artist și

pentru mine pictura, culoarea, reprezintă la fel de mult cum reprezintă piatra, marmura, lutul pentru tine. Ești singurul bărbat căruia accept să-i pozez, căruia îi ofer mult mai mult decât moliciunea trupului și dulceața mângâierilor. De fapt, simt că nu e nevoie ca eu să aleg ce-ți ofer, simt că ești capabil să iei ceva ce nici nu știam că există în mine. Te las să mă iubești cu toată puritatea marmurei, cu tot misterul lemnului, cu toată dârzenia pietrei refuzând să fie domesticită. » Prinsă în jocul palmelor artistului cu lutul, topită apoi de jocul artistului cu ochii ei, captivă în promisiunea eternității pe care i-o oferea Brancuși în numeroasele ședințe când îi poza, Margit începuse să obosească. De fiecare dată el nu păstra bustul din lut făcut cu trudă, nemulțumit, dar nu supărat, încrezător că din coconul greu de lut va țâșni un fluture care să uimească lumea. Aici în locuința sculptorului din strada Montparnasse nr 54, era o altă lume care-i amintea de cea părăsită în Ungaria și România unde ea își petrecuse copilăria și făcuse primii pași în lumea picturii spre care se simțea chemată.

- Constantin, de data asta ai reușit ! Sunt eu, uite, aici e oglinda , aici e bustul pe care mi l-ai făcut și aici sunt eu: e mai frumos decât mine, păstrează-l...

- Vezi lada aceea de lut din colțul atelierului? Acolo sunt toate variantele de Margit...Dar ele nu sunt tu... Eu nu vreau să-ți cuprind doar forma exterioară, ci esența ta... Cu cât stăm mai mult împreună, cu cât încerc să te cuprind în alt și alt bust, cu atât simt cum esența ta mi se dezvăluie și apoi se ascunde.

- Până să te întâlnesc pe tine nu știam să trec dincolo de chipul pe care-l vedeam în oglindă. Cea pe care o cauți tu în mine pare o străină, dar de fapt, nu e. Sunt tot eu, o variantă mai bună a mea cum nu credeam că am, sau că o pot scoate la iveală.

- Margit, eu nu sunt omul iluminărilor scurte și intense dar des manifestate, cum spune prietenul mei Modi. Iluminările mele sunt rare dar prelungi pentru că abia atunci simt că intru în starea de a face ceea ce mi-am propus.

Nu știa nici tânărul model, nici artistul că această foamă de perfecțiune avea să-l împingă să lucreze numeroase variante la lucrările sale. Domnișoare Pogany era doar preludiul, reluat în 19 variante în încercarea de a se apropia de idealul zărit în imaginația sa în ziua în care cei doi se cunoscuseră. Pe acea față o căuta el

în lut, în piatră, în marmură dar ea părea aida Katherinei dorită de Petruccio care se lăsa greu supusă în chingile unei altfel de iubiri cu care se lasă o față cucerită. Era oare Constantin un Petruccio latin care posedea cele mai subtile și rafinate metode prin care poți învinge îndărătnicia unui chip frumos obligându-l să-și devoaleze secretul misterului său? Oamenii vor privi de acum înainte altfel o femeie după ce vor vedea chipul domnișoarei Pogany, își spunea Constantin.

Oare de unde moștenise gustul perfecțiunii, al permanentei nemulțumiri, se întreba ori de câte ori își azvârlea furios în ladă lucrările începute. Existau femei dintre cele care îi intrau în atelier, atrase de carismaticul artist pe care rareori îl întâlneai în cabaretele cartierului, femei care se ofereau insistent să-i pozeze, și rodul numeroaselor ședințe de lucru se lăsa așteptat sau nu semăna deloc cu ceea ce doriseră ele. De pildă, baroana Renee Irana Frachon, intrase în atelier înaintea necunoscutei Margit și ar fi fost probabil dezamăgită dacă ar fi anticipat succesul Domnișoarelor Pogany comparativ cu cel al Muzei adormite a cărei sursă de inspirație fusese ea. În fața istoriei, cele două femei erau rivale, fiecare aspirând la rolul de Regină a modestului atelier din Impasse Ronsin. Modest ??I se povestise cândva în copilărie povestea despre hainele cele noi ale împăratului. Oare acest Atelier era asemenea acelor haine strălucitoare ale împăratului pe care nu toți cei ce le priveau le puteau zări și descrie ? Încă de când intrase pentru prima dată în Atelierul despre care discutau mulți dintre prietenii ei, Baroana avuse sentimentul miraculos al eternității pe care nu i-l ofereau locuințele ei copleșite de mobilier prețios și obiecte care te striveau și-ți limitau imaginația, moștenite de familia ei. Aici, în Atelier, printre blocuri de marmură în construcție, trunchiuri de arbori, pietre și stânci, simțea că pătrunzi într-o altă dimensiune și că te desprinzi de cotidianul tern și monoton. Cele trei încăperi care îi serveau drept cameră de lucru, dormitor și bucătărie, păreau mici privite din exterior, dar o dată ce intrai, se metamorfozau în camerele uriașe ale unui palat care creșteau în funcție de imaginația și empatia vizitatorului, încât după fiecare vizită trăia sentimentul că nu a avut timp suficient să exploreze și că i-au rămas multe colțuri, ascunzișuri, secrete ce nu se lăsau descoperite. Ori de câte ori

revenea în locuința ei somptuoasă, se simțea umilită și dorea să revadă încă o dată și încă o dată acel atelier vrăjit purtând pecetea unei civilizații pe care nu o cunoștea dar în mijlocul căreia ar fi vrut să trăiască. Așa i-a venit ideea, dorința de a-i poza, ca și cum inspirându-i artistului o operă de artă, ar fi avut loc un transfer între ea și atelier, ea conviețuind prin intermediul acelei bucăți de marmură sau de piatră în care s-ar fi transferat o bucată din sufletul ei contopit cu cel al creatorului. Ciudată simbioză, mai excitantă decât orice fel de iubire cunoscută de ea vreodată » Trebuia să-i mulțumească și ea ca și Margit, tot Otiliei Cosmuță, româncă devenită secretara lui Anatole France faptul că îi făcuse cunoștință cu ciudatul artist despre care se vorbea din ce în ce mai mult. Poate că Otilia crezuse că îi face o favoare tânărului artist introducându-l în cercurile mondene ale Parisului. Nu era deloc așa. Cea favorizată era ea, Baroana căreia i se dezvăluia o altă ipostază a artiștilor, a creației ascunse pariziene la care mult prea rafinații și bogații ei prieteni nu aveau acces și nici măcar nu-i bănuiau existența. Da, ei nu-i era străină nici lumea lui Rodin, celebrul sculptor care-i ceruse chiar el să pozeze, dar perspectiva de a se dezbrăca în fața lui și teama că gestul ei ar genera bârfe în mediile pariziene averse de orice subiect minor ce le biciuiește simțurile, o făcuse să refuze. Era mult mai atrasă de ideea de a-i poza tânărului și încă necunoscutului sculptor străin, Brâncuși decât lui Rodin, cunoscut pentru arta lui de sculptor și de cuceritor căruia nu-i rezista niciun model. Buna ei prietenă, contesa Ana de Noailles îi povestise cât de greu îi fusese să-i pozeze marelui artist care se uita insistent la model interesat doar de goliciunea acestuia, privirile flămânde, de vânător niciodată satisfăcut de numărul prăzilor sale, o făcuseră să piardă orice bucurie de a exersa vremelnic profesia de model. Nu, ea baroana nu dorea să treacă printr-o asemenea experiență umilitoare.

În 1906 când îi fusese prezentat necunoscutul pe atunci tânăr artist, se puneau bazele unei prietenii de durată între cei doi, baroneasa acceptând cu plăcere invitația la cinele lui gustoase și stabilind la rândul ei ședințe de pozat care însă nu se realizau întotdeauna, artistul având mai multe proiecte simultan. Ce nu știa pe atunci Baroana era că nu de modele ducea el lipsă ci doar era în căutarea modului cum să renunțe la model fără ca acesta să se simțea neglijat sau umilit, ignorat. Ei bine,

întâlnirea cu baroneasa Renee Irana Franchon marchează tocmai renunțarea definitivă a lui Brâncuși la model, fiind un moment foarte important în evoluția sa artistică. Nu reproducerea fidelă a trăsăturilor îl preocupă ci reușita compoziției se decide pe un cu totul alt plan. Cu fiecare variantă, fizionomia modelului devine de nerecunoscut. Si ca și cum un subiect inepuizabil nu e suficient spre a-l ține pe Brâncuși în mrejele creației, apariția lui Margit în viața sa declanșează o altă temă care îl va obseda mulți ani de acum încolo, cele două subiecte completându-se. Impletindu-se fără ca ele să știe. Setea de perfecțiune se amplifică o dată cu fiecare nouă lucrare. Inspirația și dorința de a fixa în materia brută misterul unei idei născute din contemplarea unui chip de femeie sau a unei păsări, a căror frumusețe îl impresionase, nu sunt epuizate într-o singură creație astfel că următoarele lucrări ca Pasărea, Cocoșul, Peștele, Negresa, Prințesa X, Coloana Infinită vor fi și ele lucrute și eles în mai multe variante. Nu degeaba iubea atât de mult muzica și își făurise singur o vioară cu care le interpreta piese din folclorul românesc prietenilor săi. Brâncuși era un muzician în piatră, lemn și bronz, știind să scoată din miezul acestora făpturi simbolice, ascunse acolo de un Demiurg obosit să le ofere oamenilor frumusețea de-a gata și dorind ca ei să plece singuri în descoperirea ei. Unul dintre acești călători în miezul materiei amorfe era Brâncuși. Nu degeaba un admirator de-al lui avea să afirme că Brâncuși este un artist tot atât de pur ca Bach sau Poussin.

« Când ești aici și îmi pozezi, simt cum te îndepărtezi de mine și-ți lași doar forma aceasta atât de ispititoare, cum își lasă o sirenă coada de pește și renaște în trup de fată care a renunțat la veșnicie în favoarea fericirii prin iubire. Eu nu-ți cer să renunți la veșmintele umane. Poți să le porți, să te mândrești cu ele în lume, să strălucești la cele mai frumoase vernisaje și muzee. Orice model dorește să-l supună pe artist de parcă nu artistul ci el, modelul ar fi creatorul. Eu vreau să-mi păstrez independența față de model, vreau să nu țin cont de aspectul fizic ci elementul spiritual, ignorând tentația frumuseții fizice. Eu vreau să-ți capturez esența. « (...)

